

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. III. Magno esse in errore, qui principes, magistratumq[ue] prudentes,
ciues imprudentes, stolidos, & vt aiunt, simplices malunt.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

*Pleraque
bona cir-
cumstantis
mutantur.*

*Macrinus
dum impar-
malis in-
caute me-
deri cona-
tur, absum-
ptus est.*

*Non irri-
zanda est
malitia, per
se nimis co-
citata.*

*Nequitiam
eludunt
Christiani.*

*Magna
pars vita
cauere ma-
la.*

*Ita studen-
dum com-
modis Reip.
ut incom-
moda auer-
tantur.*

*Principia
prudencia
omnibus
intra sunt.*

§. 9. Prudentia finem bonum, & ea quæ ad finem ducunt, bona, vel adiaphora proposita habent. Sed parum est illa recte habere, nisi & omnia adiuncta, quæque rem circumstant circumspiciantur, quæ pars prudentiæ circumspectio nominatur. Imperatorum effigies olim honore civili colebantur, officiū videri poterat, sed quia statuis illis diuorum effigies iungebantur, idololatriæ crimen erat legitimi magistratus venerationi connexū, prudentiæ igitur fuit circumspicere, ne dū Imperatorem honorarent, dæmonem colerent. Macrinus ad imperiū euectus, cum disciplinā militarem lapsam agnouisset, eamque crucibus, & inuitatis pœnis sarcire, & restaurare statuisset, finē rectum propositū habuit, sed circumstantiam neglexit; considerare enim debuit, circumstantiā quæ prima erat, nempe inueteratā, roboratamque; castrorum licentiam, quæ nunquam vno impetu, sed particulatim conuelli debet. Magnæ res constantiæ, sed tamen calamitates auxit. Valentinianum Tribunum, postea factum imperatorem, regnante Iuliano aquis Iustitiae ædituius idololatra consperxit, is illi & alapam dedit, & vestis partem cui gutta incidit abscidit, sicque tyrannum ad persecutionem acuit, zelum laudo, circumspeditionem requiro. Magis laudo Christianos Antiochenos, qui cum prudenter ex more Ecclesiæ tum durante, idolothytis abstinerent, eaque lege Iulianus ad eorum contumeliam & inopiam abusus, omnes in foro cibis sacrificiis polluisset, libere cibis vescabantur, & inter vescendum idola irridebant; Tyranni enim malitia, gentiumque opprobria faciebant, ut ingenua libertate magis, quam anxietate Christus coleretur.

§. 10. Magnum etiam momentum habet, in prosequendis bonis, cautio malorum. Multa enim commoda in Republica deferenda sunt, etiā vsu recepta, etiam diu inculcata, ut, quæ consequi solent mala euitentur. Semper quid obstat virtuti considerandum est, ne casu vnico tot labor pereat. Cautionibus plenæ syngraphæ sunt, & contractus, vita nostra pene vacua est. Quot sibi formulis cauent emptores, & auro carius verbum actis inseritur? Respublica tot obnoxia malis negligenter habetur? In consiliū primo vires hostium, & cuncta obstantia mittuntur, Antiochus cum opes, & arma aurea intuetur, victoriā animo antecepit, Hannibal, qui Romanorum militiam nouerat, omnia illa in prædam cellura arbitrat. Raro virtutis illa pars etiam perfectissimos comitatur. Cassius & Brutus dum tyrannide liberare patriā sagunt, non satis perfecta voluntate Antonii, aliorumque; ciuili sanguine gaudentiū, tres crudelissimos, pro vno moderato, tyrannos patriæ imposuerunt.

§. 11. Vltimum quod ad veram prudentiam pertinet, est intellectus, siue vera æstimatio principiorum moraliū, ex qua regulæ, actionesque; prudentiæ deducuntur. Quemadmodum enim omnes scientiæ suæ quædā habent principia, ex quib? ratiocinatione certa, ac vera conclusiones deriuant, ita quoque prudentia certis nititur principiis generalibus, quæ omnes vera iudicant, cū primo intuitu apprehenderint. Sunt illa: Deum colendum, iuste agendū, magistratui obediendum, cæteraque, quæ omnes consensu vera iudicant. Principiis igitur prudentiæ, non ipsa modo virtute carent, quorum animis tanta victoriū infidet caligo, ut ad tam claram lucem trepidant, obcæcenturque. Quod rarissimum est, etiam in pessimis, omnes enim fere etiam dum scelera moluntur, honestos pretextus querunt.

§. 12. Atque hæc generatim de prudentia hunc in modum statuo: quam principi, senatuique commendando, & leges eius generatim trado.

Prima: Nihil parui æstimant in Republica, quod maioris commodi, vel periculi potest esse momen-

tum. *Improuisa leti vis rapuit, rapietque gentes, imo vis contempta. Parthū Romani metuunt, & puer male cinctus peregrina metuentibus dominabitur. Dauidem metuit Isobeth, sed à latronibus occiditur. In Persas Philippus armatur, & à Paulania trucidatur.*

Secunda. Ut more bonorum medicorum morbi causas arte præueniant, quicunque prudenter, non impetu Republicam administrant, omnia pericula anteuertant, nutantem columnam fulcire est facile, iacentem erigere, operosum. Itaque semper aliarum rerum publicarum, ut Atheniensis, Corinthiæ, Spartanæ, Tyriæ, Carthaginensis, cadauera, aliarum cicatrices, & insidiosa intueantur, ut sua vulnera caueant.

Tertia. Certo statuendum omnibus Regibus, Rebus publicis, populisque, omnia regna, quæ hæctenus periere, bellis, seditionibusque, imprudentia perisse. Quamuis enim iniquitates accumulata: penam meritam attraxerint, cōsilia tamen omnia corrupta fuerit, ne resisti posset inimicis. Libere omnes historiarum appello, inter tot regnorum commutationes, ciuitatum euersiones, gentium excidia, migrationes, vnam

versam quoque, & nullam inuenio, nec tu lectior inuenies. Imperium occidentale videamus. Imperatores imbelles, & inconsiderati, militiæ duces barbari, Stilico, Arbogastus, Aetius. Quæ enim vmbra imperatorum? Maximus, Auitus, Maiorianus, Seuerus, Anthemius, Olybrius, Glycerius, Nepos, Augustulus? Omnes obnoxii barbaris. Ne vero vlla subsidia adessent, Aetius occiditur, & quidē manu Valentiniani Imperatoris. Eudocia Genetricum Romam aduocat. Theodoricus in Aquitania Sueuos occidit. Ricimer in dominū coniurat, Basiliscus in Africam profectus in gratiā Asparis & Ardaburii Genetrico tradit clausum Imp. Constantinopolitani. Orestes, & Odoacer in vindictam aduocantur: Fuere vero ea tempora, ut omnes quasi ex composito, per iocum imperatores, crearent & occiderent, administratio vero sub prefectorum tyrannide adeo intolerabilis fuit, ut teste Saluiano libr. 4. ex vrbibus suis Romani Imperii incolæ ad barbaros transfugerent, & duram seruitutem miserabili libertati anteponebant.

Quarta. Summa lex prudentiæ est, sibi non fidere, libenter alios audire.

Quinta. Nullam vnquam tanta sapientia Republicam esse gubernatam, in qua non multa sapientes, populusque desiderarint: Idque rectores populorum certo sibi persuadeant, magnis se cum subditorum querelis imperare. Multis enim malis, & plerisque cōtraria cupientibus imperant, & ipsi sæpe aberrant.

Sexta. Subditorum contra magistratū nemo queratur, nisi is sit, qui sine domesticorum querela domum administrauerit, sine vicinorum offensione urbem habitauerit, sine agnatorum litigiis hereditatem adierit: Si enim illi in exiguo lacu tantas excitant tempestates, quid mirum est, in vasto oceano, vbi libera est ventis pugna, procellas oriri?

C A P V T III.

Magno esse in errore, qui principes, magistratūque, prudentes, cines imprudentes, stolidos, & ut aiunt, simplices malunt.

§. 1. **N**ULLA est difficilior, quam de prudentia disputatio; Multi enim verentur, ne nimis multi sint prudentes, ne vulgata vilescat sapientia, ipsi sibi solis tantum decus arrogare vellent. Principis sit, inquiunt, sapientia, à quo consiliū deriuatur, sitque; ea paucorum, qui circum principem sunt, vulgi in obediendo, exhaustiendisque; imperiis omne studium infundatur. Nemo doctior, nemo sit principe prudentior. Moscorum illi consuetudinem laudant, apud quos infra magnum ducem sapere omnes oportet, & prudentiæ

Improuisa, & neglecta mala perimunt.

Initia morborum dicta, extrema igne & ferro curantur.

Omnis interitus ciuitatis ob corrupta consilia.

Imperij occidentalis casus multas causas habuit.

Audisse nūquā obui.

Securū facit omnibus placendi despectio.

Nemo de principe queratur, nisi qui sine querela vixit.

Insicenter parēdo imperia eueruntur.

Civitas stultorum sapienter princeps, infirma est, ut exercitus cecorum oculato duce.

Ne servos quidem stolidos servum.

Sapiens melius pareret legitimo imperio, quam stultus.

Fortissimorum populorum stultitia praeda est.

Stulti parendi necessitatem non capiunt.

Subditi nisi prudentes, principes amare non possunt.

dentia nimis studiosum esse, crimen est maiestatis. Probat itaque consilia tyrannorum, ut viuida, & prompta ingenia de medio tollant, ne quisquam sit, qui non bene facta censeat, aut traducat. Arcadium illi laudant veterem stoliditatem, Lesbios, & Cumanos asinos, Abderitanæ plebis pectora, Thracum puerilitatem, qui ultra quatuor numerando progredi non poterant, quique ducem minantem, se scalis quas fieri curarat, ad lunonem ascensurum, eosque accusaturum, reueriti, omnia concesserunt, quæ petebantur. Brasilienses, Americanos, Guineos, vno verbo, aurea mancipia, verueces, truncos esse subditos iustum censent. Ego vero contra omnino affirmo; Reipublicæ expedit omnino, ut omnes sapientia, iudicio, ingenio valeant, ut de Republica, deque priuatis rebus iudicare queant. Veræ sapientiæ non officit verissima, & maxima simplicitas, cum dominus columbinam simplicitatem, cum serpentina sagacitate iungi iubeat, Astutos, callidos, dolosos à Republica ciues relego, sapientes, cautos, circumspectos, intelligentes non modo vitiles arbitror, sed etiam adhæc summa cura instruendos.

§. 2. Ratio pseudopoliticorum est, ut imperitia, imprudentiaque, & inconsiderantia, prompti, ac faciles sint ad imperia, ne iussa principum discutiant, ut consiliariorum, aulicorum, senatorum orationibus, suasionibusque creduli acquiescant. At vero ista potius docendo prudentiam, quam in stultitiam eos conijciendo, atque in ea detinendo consequuntur. Non ut argumentum Stoicorum, ut dicam omnes qui summum sapientiæ fastigium non attingerunt, stultos, ac proinde insanos esse, ideoque pseudopoliticorum insanientem esse prudentiam, qui Republicam comminiscantur, in qua ipsi soli sapere videantur, ceteram turbam Teribintho stultiorem velint. Ad Chrylippi porticum illa pertinent, quemadmodum virtutum, peccatorumque paritas, quod vel idcirco non credo, quia tota Stoa cum hæc sapientem se nulli dedisse fateatur, necesse est Cleanthem, Zenonem, Chrysippum, ceteros ex ea secta insanire, decere autem insanorum in Republica auctoritatem nullam esse, cum enim agnatis commendari eos oporteat, ius dicendæ sententiæ, censendique domesticis iudiciis amiserunt. Hæc omitto: Si enim illa sequeretur, nemo rex, nemo consul, nemo prætor, omnes insani essent, nemo enim sapiens. Ciuiili & humano more loquor. Non expedit, nec regno, nec Aristocratiæ, multo minus Politicæ, ciues esse insipientes, bardos, stupidos, quales Æthiopes circum promontorium viride, Brasiliiani, Mexicani, olim Thraeces, Phryges, Arcades, alii; quorum ruditas prouerbiis politiorum gentium derisa fuit.

§. 3. Prima ratio est valida, & ex natura rei sapientiam istorum errantem refutat. Callicones enim, quibus illi ciuitatem impletam esse volunt, nec dignitatem magistratus, nec parendi obligationem satis perpendunt, ideoque nec facile, nec constanter parent. Principis officium toga palmata, sceptro, diademate, pompa comitum, venationibus, mensarum ferculis definiunt. Quæ curæ premant, quæ tormenta vexent vmbrailem illam felicitatem ne suspicari quidem valent.

§. 4. Hinc & alia ratio consequitur: Nempe à talibus non amari magistratum, cum causas amandi non agnoscant, atque inde, quod est pessimum, ut solo metu officium faciant, euenire solet. Iungit amicitias similitudo morum, (inquit Quintus) nescio quomodo inter se animorum lumina vident, & agnoscunt; nec quisquam in altero amare potest, nisi quod tacitus probat. Consortium enim rerum, & personarum habere nequeunt, ut in commune viuant, multo minus principis causa, velut amici, se morti opponunt, impendent. Nunquam in illis fungis amicitia vigeat, cum qua, & pro qua moriantur. Nec enim iudicio, nec prudentia,

nec publici boni respectu quicquam tales agunt.

§. 5. Tertia ratio est: Turba illa omnium est instantissima, ideoque à mobilitate tam lubrica dependens imperium fragile est. Stulta enim multitudo leui momento ducitur, credula verbis speciosis, itaque & Herculem Gallicanum fingunt catena aurea ex ore pendula ducere stolidas gentes auribus, & Thraeces cum scalas fieri cernerent, quibus accusator ad lunonem ascenderet, extimuerunt. Omnibus imposturis stoliditatem videmus obnoxiam. Vna oratione à regibus abalienatos populos historici edocent. Athenis stultus populus ab oratoribus ducebatur, Romæ subrostrarii Tribunorum erant mancipia. Omne barbarum est stultum, simplex, facile enim decipitur; Sed è contrario infidum. Traiani literæ tot victas gentes indicant, ut nomina retinere difficile fuerit, sed quia barbara, eadem leuitate, qua accesserant, rebelarunt, Anno Christi 116. Iudæi Cyrenenses omnium rerum præterquam nequitia rudes, leui occasione defecerunt, ducere Andrea, & ducenta millia interempta sunt, nec minor ruditas eorum, quos Artemion seduxit, & maior etiam clades; nam atrocius totidem immisso exercitu trucidati sunt. Quid Munceri & Campani seditionem excitauit, nisi rudis malitia populi, officium suum ignorantis, & nouis rebus studentis? abnegata enim religione, procliuè erat etiam Republicam immutare.

§. 6. Quarta ratio. Non potest populus stupidus hostibus resistere; nam bellum prudentiæ, artis, & strategematum est; Cyrus quam facile totum orbem, Hispaniam quam facile Indias caperunt, nec mole corporum, nec viribus, nec multitudine comparandi? Tot annos æquo pene Marte, resistit pars Belgii, & tam late ditiones sub iugum veniunt, reges suos deserunt, quia nec illos tueri, nec sua defendere norunt. Perinde igitur illi consulunt principi, ac si Imperator milites stolidos, qui audire tubam, ferire que tantum possunt, feligat. Prudentiam in prælio, in castris, in præsidio, non desideres. Hoc anno pugna Lusitani contra barbaros decertarunt, historiam hunc in modum narrant Indicæ literæ. Accedebat alia classis ab Acenis ingens (populi sunt Insule Sumatrae Lusitanorum hostes æterni) nauium ducentarum, & quibus sexaginta triremes erant, & quadrigæ nostratibus maiores, quarum tormenta lapideas glandes triginta quadragintaue pondo euomebant. In ea classe (quæ vna cum Holandis in Malacca perniciem conspirasse credi potest) rex Acenorum ipse nauigabat, & cum eo sexaginta millia bel-latorum. In eam classem ex improviso quatuor Lusitanorum classes inciderunt, & ausu, dubites, maiori, an fortuna? inuaserrunt, ac perturbatam post acerrimum prælium prostigarunt, exacto interpretandum toto biduo. Triremes hostium aut quadrigæ ad quadraginta demersæ, mortalius triginta millia cecidisse scribuntur. In ipsa quippe confusa multitudine ipsa in se mutuo tormenta certabant, aliorum nauigiorum multitudo perijt, centenarius maior Lusitanorum nauis vna, correpto incendio, casu an hostium vi tota arsit.

Ecce quid Lusitanis prudentia, dexteritasque contulit, quomodo barbari sua stoliditate perierunt?

§. 7. Denique quis seruum stolidum potius, quam prudentem velit? Seruum qui nihil agat ratione, sed impetu impingatur, quocumque mouetur, quid huic committere præter pistrinum tuto poteris? Ciues igitur vis eos, qui ire non possint, sed ferendi sunt: Quos cum mens tua sapientis, destituerit, in medio rerum turbine stupentes hostis opprimat? Stulti vita ingrata est, trepida est, tota in futurum fertur. Non de Babæ, & Ixionis vita tantummodo Seneca loquitur, quos stoliditas nobilitauit; Sed de eorum vita quos prudentia pseudopolitica simplices nominat. Illos enim præsentium fastidium, futurorum malorum securitas, leuium hominum ostentatio in nocitura præcipitat. Tales ciues, subditos, defensores patriæ quæris, quorum fatuitas

Stultitia inconstans est, quia opinione nititur.

Rudes facile ad seditionem impelluntur.

Facilius India vringitur, quam Belgii pars subiecta est.

Quatuor nauis aduersus ducentas victoria.

Barbarorum classis errantibus tormentis se ipsa lace-ravit.

Servorum prudentia necessaria Oeconomia.

Ixion & Babas stultitia nota, & famosa.

fatuitas se ipsa citius inimico vendet, quam vincet.

Sed quoniam de Republica agimus, exempla nos etiam vetera edocere possunt. Barbaris & stupidis peritiores, sapientioresque imperarunt. Bellum Troianum decennio victores, victosque exercuit, obdione una dimidia stipendia fecerunt, qui Tirones primas castrorum praetenturas iecerunt, veterani, manu, dolique adiuti moenia subruerunt. Sparfi deinde per terras Antenor, Diomedes, Aeneas, Arestes, ceteri regna condiderunt, prudentes, & gnari regnandi. Graeci politiores Ioniam, Italiam, Africaeque partem optimam obtinuerunt. Vere Seneca, de Consol. ad Helviam. Quid sibi volunt in mediis Barbarorum regionibus Graecae vrbes? quid inter Indos Persasque Macedonicus sermo? Scythia, & totus ille ferarum indomitatumque gentium tractus, ciuitates Achaiae Ponticis impositas littoribus ostendit. Non perpetua hyemis sauitia, non hominum ingenia, ad similitudinem caeli sui horrentia transferentibus domus suas obstituerunt. Atheniensis in Asia turba est: Milesus lxxv. vrbium populum in diuersa effudit: totum Italia latus, quod infero mari alluitur, maior Graecia fuit. Tuscos Asia sibi vindicat: Tyrii Africam incolant: Hispaniam Poni: Graeci se in Galliam immiserunt, in Graeciam Galli: Pyrenaeus Germanorum transitus non inhiuit: per inuia, per incognita versauit se humana leuitas. Cuncta si examines, prudentium, legibus, disciplinaque vtenitium, licet paucorum in multas, immanes, fortes imperium fuisse, historia, quae est magistra prudentiae, demonstrabit. Germani quidem, Gallique olim sedes mutarunt, sed regna non nisi post occuparunt, cum ad cultum edocti essent. At Graeci culti, & Graecis cultiores Tyrii diuturna longaque imperia fundarunt.

Prudenti non valido-
rum suere
imperia.

Exercitatio
belli Troia-
ni multa
regna noua
peperit.

Facile fuit
prudenti
populo inter
barbaros
crescere.

Sapiens fa-
cile regitur,
quia inuat
ipse regen-
tem.

Hoc igitur agendum principi, ut omnes quantum fieri potest, in omnibus praecipue autem prudentia exerceantur. Sic enim & facile reget, bona ratione, bona lege, eos qui rationem ducem sequi didicerunt: Et errantes leniori imperio corrigit. Plus enim proficit correctio apud prudentem, quam centum verbera apud stultum. Stultitia enim omnium malorum mater est, quae semper incipit viuere, leuissimas habet occasiones ad perfidiam, callidioribus velut aureum pecus lucro est.

CAPVT IV.

Astutiam prudentiae imitatricem Reipublicae noxiam esse.

S. 1. **A**STVTIA, versutia, similiaque in vtramque partem accipi solent. Augustinus Epist. 29. Sunt enim, ut scis, quadam vitia virtutibus aperta discretionem contraria, ut imprudentia prudentia. Sunt autem quadam, quia tantum vitia sunt, ideo contraria, quadam tamen specie fallaci similia, ut eidem prudentia, non imprudentia, sed astutia. Nunc enim eam dico astutiam quae visitatus in malitiosis intelligi & vocari solet; non sicut nostra loqui Scriptura consuevit, quae saepe astutiam in bono ponit. Vnde, Estote astuti ut serpentes. Et illud: Ut & innocentibus det astutiam. Quamquam & apud illos, Romana lingua discretissimus dixerit, neque illi tamen ad cauendum dolus, aut astutia deuant, astutiam ponens in bono: sed apud illos rarissimum, apud nostros frequentissimum est.

Recte omnino Augustinus; nam Cicero l. 3. offic. astutos eos vocat quos Graeci *πρωτογυος* appellant, planeque in vitio ponit, Non aperti, inquit, non simplices, non ingenui, non viri boni, sed versuti, obsecuti, astuti, fallaces, malitiosi, callidi, veteratores, vafri. Libro primo quam astutiam intelligat ipse exponit. Exiunt etiam saepe iniuria calumnia quadam, & nimis callida, & malitiosa iuris interpretatione. Ex quo illud, summum ius summa iniuria, etiam in rep. multa peccantur: ut ille, qui, cum triginta dierum essent cum hoste pacis inducia, noctu populabatur agros, quod dierum essent pacis, non nocturnum inducia. Nec nos

Astutia in
bonam par-
tem saepe
accipitur.

Acerbissi-
ma est in-
iuria, quae
factum est iam tritum sermone prouerbum. Quo in genere
specie iuris
imponitur.

quidem probandus, si verum est, Q. Fabium Labeonem, seu quem alium, nihil enim praeter auditum habeo arbitrum Nolanis, & Neapolitanis de finibus agri a senatu datum, cum ad locum venisset, cum vtriusque separatim locum ne cupide quid agerent, nec appetere, atque ut regredi, quam progredi malent. Id cum vtrique fecissent, aliquantum agri in medio relictum est. Itaque illorum fines, sicut ipsi dixerant, terminauit: in medio relictum quod erat, populo R. adiudicauit. Decipere hoc quidem, non iudicare est. Quocirca in omni re, fugienda est talis solertia.

Turpissimu
est eos, qui
se equitati
suae commi-
serunt, spo-
liare.

S. 2. Malitiosam igitur, veteratoremque astutiam definio: Habitum animi ad fallendos alios, nocendumque. Finis prudentiae semper bonus est, quas autem deligit ad propositum tenendum vias rationesque; rectae etiam sunt oportet, neque enim per scelera ad institutum tendit sapiens. Astutus vero seu versutus cuius in rebus gerendis celeriter animus versatur, ac voluitur, vel eligit finem malum, vel ad finem bonum vias malas, aut simulatas. Si verborum fallacia vitur dolus est malus, si malitia actionum fraus vocatur, quamquam loquendi consuetudo discrimina illa iam dudum sustulit. Astutiam illam fallacem Deus detestatur, Psal. 57. Virum sanguinum, & dolosum abominabitur Dominus, & Psal. 11. 4. Disperdet Dominus vniuersa labia dolosa. Sed non Deo modo, sed hominibus quoque dolosi, supra quam dici potest, exoli sunt. Cic. lib. 2. de officiis. Harum igitur avarum ad fidem faciendam iustitia plus pollet: quippe cum ea sine prudentia satis habeat auctoritatis, prudentia sine iustitia nihil valeat ad faciendam fidem, quo enim quis versutior, & callidior est, hoc iniustior & suspectior, detracta opinione probitatis. Quamobrem intelligentia iustitia coniuncta, quantum volet habebit ad faciendam fidem virum, iustitia sine prudentia multum poterit: sine iustitia nihil valebit prudentia. Quis non est detectus Cleomenem nota fraudis ducem, qui merito vulnere in carcere a captiuis occisus interit? Lyfander magnanimae dux ciuitatis, Spartana magis potestate, quam animo praeditus, omnia fere vulpina sua perfecit. Aristomenes Messenius summo viuis odio fuit, mortui cor inuentum pilis hirtum fuisse dicitur, quod qui credunt, eos cor habere vix credo, narrat lib. 11. cap. 37. Plin. A Spartanis saepe deceptis tandem occisus est.

Astuti ma-
lus est finis,
aut mediis
interdum
vtrunque.

Dolus ini-
stus est, quia
nemo vult
decipi.

Dolosi in
astutia tan-
dem depre-
henduntur.

Causa odii est, quia nemo decipi vult, negari rem sibi aperte malunt, quam fraude, & blandis verbis spem differri, & eludi. Sed maius malum est, quod naturae malitia semel patefacta omnem penitus fidem in posterum abrogat, ut l. 2. docui. Principes autem, magistratusque quibus fides non habetur, quamuis regna, opes, exercitus possideant, sine praesidio sunt.

Fraus semel
deprehen-
sa fidem tollit.

Astute sed malitiose Pericles, cum enim iurasset parfurum se hostibus, si ferrum posuissent, eos qui in sagis fibulas ferreas habebant, occidit. Non alia, imo crudelior fuit astutia Caluiniana Ecclesiae in Floridam proficiscentis, tem eorum historia narrat. Anno 1556. ibat in Brasiliam classis Gallicana, vhebat 13. ministros futuros Brasilienses, erant omnes accensi ut reformatam Ecclesiam transportarent, multas praedas egerunt, in itinere Myoparonem Lusitanum de ditione ceperunt, Lusitano tamen promiserunt. Si celeriter alium Myoparonem inuenisset, adduxissetque, quem eripuissent redditum iri. Lusitanus armata manu dimissus in aliam Liburnicam incidit, quam captam sanctae illi Ecclesiae adducit, quae res valde, inquit historicus, nostris centurionibus placuit, naus enim erat eximia, & plena sale candido: qua, ut decreuerant, in Brasiliam ad Villagagnonem deduxere. At in fide Lusitanis praestanda, de restituendo Myoparone, crudeles adeo extiterunt: ut Hispani & Lusitani, in vnum idem, nauigium coniectis, ne frusto quidem nautici panis relicto, velis vi laceratis, scapha etiam ablata, qua destituta terra tenere non possent: mitiore consilio visi esse viderentur, miseros si depreffissent, quam si ita dimisissent: nam

Perfida
crudelitas
cum irriso-
ria fraude.

Lerius.

Crudelis
fraus Cal-
uinianorum.